

Eesti keele riigieksami eristus kiri¹

Sisukord

1. Riigieksamite eesmärgid.....	2
2. Riigieksami vorm	2
3. Riigieksami sihtrühm.....	2
4. Riigieksami ettevalmistamine.....	3
5. Gümnaasiumi lõpetaja õpitulemused	3
6. Eksamitöö sisu ja ülesehitus.....	3
7. Riigieksami korraldamine	5
8. Riigieksami hindamine.....	6
9. Riigieksami sooritamine ja tulemuste vaidlustamine	12
10. Lisaeksamite korraldamine	12
11. Eksamimaterjalid	12
Lisa 1. Lugemisülesannete näiteid	13
Lisa 2. Kirjutamisülesannete näiteid	21
Lisa 3. Soovitusi eksaminandile lugemis- ja kirjutamisülesannete lahendamisel	22
Lisa 4. Stiilivead	24

¹ Eksami ülesehituse ja korralduse kirjeldus, kasutatavad ülesandetüübid ja hindamiskriteeriumid. (Hariduse ja kasvatuse sõnaraamat. <http://www.eki.ee/dict/haridus/> (26.09.2017))

Gümnaasiumi lõpueksamid on riigieksamid ja gümnaasiumi koolieksamid. Gümnaasiumi lõpueksamite ettevalmistamise ja läbiviimise ning eksamitööde koostamise ja hindamise tingimused ning kord on kehtestatud [haridus- ja teadusministri määrusega nr 54](#).

1. Riigieksamite eesmärgid

Riigieksamite läbiviimise eesmärk on hinnata gümnaasiumi riikliku õppekava üldpädevuste, valdkonnapädevuste, läbivate teemade ning kohustuslike kursuste õpitulemuste omandatust selleks, et

- 1) anda õpilasele, vanemale, koolile, kooli pidajale ja riigile võimalikult objektiivset ja võrreldavat tagasisidet õppimise ja õpetamise tulemuslikkusest ning sellest, milline on kooli panus õpilaste edasijõudmisse;
- 2) selgitada, kuidas õppe tulemuslikkus ning kooli panus õpilaste edasijõudmisse on ajas muutunud;
- 3) anda riigile informatsiooni hariduspoliitiliste otsuste tegemiseks;
- 4) toetada riikliku õppekava rakendamist ning suunata eksami sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi;
- 5) teha otsus õpilase gümnaasiumi lõpetamise kohta;
- 6) siduda järjestikuste haridustasemete õppekavad ning võimaldada kasutada riigieksamitulemusi õpingute jätkamiseks.

2. Riigieksami vorm

Eesti keele riigieksam on kirjalik.

3. Riigieksami sihtrühm

Eksami sihtrühm on gümnaasiumide lõpetajad, kes on läbinud gümnaasiumi riikliku õppekava. Eesti keele riigieksam on kohustuslik.

Riigieksami sooritamise õigus on ka

- 1) põhihariduse baasil kutseõppeasutuses lõpukursusel õppival õpilasel;
- 2) varem gümnaasiumi või kutseõppeasutuse lõpetanud isikul, kes ei ole selles õppeaines riigieksamit sooritanud;
- 3) varem gümnaasiumi või kutseõppeasutuse lõpetanud isikul, kes soovib varasemat riigieksamitulemust parandada;
- 4) välisriigis või Eestis Eesti keskkaridusele vastava haridustaseme omandanud või seda omandaval isikul;
- 5) kutseõppeasutuse õpilasel, kes ei ole lõpukursusel, kuid kellel on eksamiaine läbitud.

4. Riigieksami ettevalmistamine

Riigieksamite sisulise ja vormilise ettevalmistamise ning hindamise tagab SA Innove. Eesti keele riigieksamitöö ja hindamisjuhendi töötab välja riigieksami ettevalmistav komisjon, millesse kuuluvad gümnaasiumide õpetajad ja kõrgkoolide õppejõud ning mille volitused on käskkirjaga kinnitanud haridus- ja teadusminister. Komisjon koostab tellitud ülesannetest eksamitöö(d), vajaduse korral neid arendades, täpsustades ja parandades. Eksamil kasutatavaid ülesandeid eelkatsetatakse.

5. Gümnaasiumi lõpetaja õpitulemused

Gümnaasiumi eesti keele valdkonna õpitulemused on fikseeritud gümnaasiumi riikliku õppekava lisas 1 (Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“). Gümnaasiumi lõpuks õpilane

- 1) väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normide järgi;
- 2) valib suhtluskanaleid ning väljendusvahendeid, lähtudes funktsionaalsetest, eetilistest ja esteetilistest kaalutlustest;
- 3) oskab tekstide loomiseks leida, kriitiliselt hinnata ja kasutada eri teabeallikaid;
- 4) teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi, oskab luua ning analüüsida eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;
- 5) analüüsib ja hindab kriitiliselt avalikke tekste ning tunneb tekstide mõjutusvahendeid;
- 6) oskab kasutada keeleinfo allikaid.

6. Eksamitöö sisu ja ülesehitus

Eesti keele riigieksamitöö koostamisel on aluseks [gümnaasiumi riiklikus õppekavas](#) kindlaks määratud üldpädevused ja läbivad teemad ning [eesti keele ainekavas](#) fikseeritud õppe- ja kasvatusesmärgid ning õpitulemused.

Eksamitöö koosneb kahest osast ning sellega mõõdetakse tekstimõistmis- ja tekstiloomeoskust ehk funktsionaalset lugemis- ja kirjutamisoskust.

Eesti keele riigieksamitöö ülesehitus

Osa	Kontrollitav oskus	Ülesanded	Ülesannete arv	Punktid	Kestus minutites (soovituslik)
1.	Lugemine (tekstimõistmine)	Omapädevusega ülesanded	3–4	40	120
2.	Kirjutamine (tekstiloome)	Kirjand	1	60	240
Kokku			4–5	100	360

Lugemine (tekstimõistmine)

Lugemisosaga kontrollitakse oskust

- leida tekstidest vajalikku infot,
- tekste analüüsida ja kriitiliselt hinnata,
- teha tekstide põhjal järeldusi,
- tekste tõlgendada,
- argumenteerida,
- siduda oma tekstiga teistest tekstidest saadud teavet,
- tsiteerida, refereerida.

Lugemisosas on neli varianti. Iga variant koosneb kuni 1000-sõnalisest alustekstist / alustekstide komplektist, mille põhjal peab eksaminand lahendama lugemisülesanded. Alustekstid esindavad ilukirjandust, publitsistikat ja (populaar)teadust. Alustekstide komplekt võib sisaldada kuni kolme alusteksti (nt artikkel ja joonis(ed), kaks-kolm luuletust, katkendid meediatekstidest jm). Tekstide valikul arvestatakse järgmisi kriteeriume:

- vastavus õppekavale,
- lõiming teiste õppeainetega,
- eakohasus,
- ajakohasus ja päevakajalisus,
- keeleline sobivus.

Eksaminand valib neljast variandist ühe ja lahendab alusteksti(de) põhjal 3–4 lugemisülesannet.

Lugemisülesanded

- eeldavad detailset lugemist;
- eeldavad sidusat vastust (oodatav pikkus on 50–100 sõna);
- on lahendatavad alusteksti(de) põhjal ega eelda taustteadmisi tekstis käsitletud teema(de) kohta;
- eeldavad analüüsi- ja arutlemisoskust ning hõlmavad väidete esitamist, näidete leidmist, põhjendamist, tõestamist, võrdlemist, järeldamist, üldistamist, vahel oma seisukoha/hinnangu avaldamist;
- on sõnastatud võimalikult konkreetselt (nt *Esita 3 sarnasust/erinevust/põhjust vm*);
- võivad eeldada tekstist näidete toomist (nt *Too tekstist 2 näidet*).

Kogutulemusest moodustavad lugemisosa võimalikud punktid 40%.

Lugemisülesannete näited on eristuskirja [lisas 1](#). Soovitused ülesannete lahendamiseks, tekstide tsiteerimiseks ja refereerimiseks leiab eristuskirja [lisast 3](#).

Kirjutamine (tekstiloomine)

Kirjutamisosaga kontrollitakse

- oskust kirjutada sidusat teksti,
- oskust arutleda, analüüsida ja teha üldistusi,
- oskust veenvalt ja selgelt argumenteerida ning kaitsta oma seisukohti,
- oskust edastada eri allikaist saadud infot ja arutluskäike ning siduda neid oma hinnangute ja seisukohtadega,
- keelevahendite tundmist,
- normikirjakeele valdamist.

Eksami teises osas peab eksaminand kirjutama umbes 400-sõnalise sidusa teksti (arutlev kirjand). Eksaminand võib valida ükskõik millise alusteksti / alustekstide komplekti juurde kuuluva ülesande, kuid soovitatav on see valida lugemisosaga samast variandist ja toetuda alustekstidele (tsitaadid, lugemisosa tekstid). Need võivad anda nii käsitluse suuna, süviti mineku võimaluse kui ka ajavõidu.

Kirjutamisel tuleb eksaminandil lähtuda ülesandest, sh järgida ülesandes loetletud näidete valdkondi. Alustekstide kasutamine kirjutamisel ei ole kohustuslik, kuid tekstide kasutamisel tuleb neid refereerida või tsiteerida (vt soovitusi eristuskirja [lisas 3](#)).

Kirjandis peab esitama probleemi(d), analüüsima seda (neid), põhjendama oma seisukohti, tooma näiteid ja tegema järelduse(d). Kirjand tuleb pealkirjastada.

Kogutulemusest moodustavad kirjutamisosa võimalikud punktid 60%.

Kirjutamisülesannete näited on eristuskirja [lisas 2](#), soovitusel eksaminandile on [lisas 3](#).

7. Riigieksami korraldamine

Eksamit sooritatakse vastavalt haridus- ja teadusministri määruses ning riigieksami läbiviimisjuhendis ette nähtud korrale.

Eksami aeg

Eksami toimumise kuupäeva kinnitab haridus- ja teadusminister. Eksam algab kell 10.00 ja kestab 360 minutit. Eksami aega hakatakse arvestama hetkest, kui kõik õpilased on saanud kätte eksamitöö ja eksamikomisjoni esimees annab märku töö alustamiseks. Eksamiks ette nähtud aega ei tohi ületada.

Eesti keele riigieksamil ei ole vaheaegu.

Eksamitöö vastuste vormistamine

Eksami alguses saab eksaminand eksamiülesannete vihiku ning eraldi lehed 1. ja 2. osa vastuste ning mustandi jaoks. Vastuste lehele tuleb kirjutada eksamitöö variandi number ning eksamitöö kood.

Eksamitöö lugemisosa vastused ja kirjand tuleb kirjutada sinise või musta tindi- või pastapliiatsiga. Kustutatavat tindipliatsit ei tohi kasutada. Puhtandis paranduste tegemisel ei tohi kasutada korrektuurilinti ega -pliatsit. Parandused peab tegema

selgelt, tõmmates maha terve sõna, sümboli või numbri. Käekirja tõttu ebaselged kohad tõlgendatakse veana.

Abivahendid

Õpilasel on lubatud eesti keele riigieksamil kasutada õigekeelsussõnaraamatut, mille olemasolu eksamiruumis tagab kool. Muud abivahendid ei ole lubatud.

Eritingimused

Kooli direktori põhjendatud otsusega ja eksameid korraldava asutuse nõusolekul võimaldatakse erivajadusega gümnaasiumilõpetajale riigieksami sooritamiseks eritingimusi.

Juhul kui õpilase erivajaduse tõttu on eksamineerimiseks vaja kohaldada haridus- ja teadusministri määruses sätestatud eritingimusi, kooskõlastab kool need SA-ga Innove.

Eksamilt kõrvaldamine

Eksaminand, kes on võtnudksamile kaasa lubamatuid abivahendeid, kasutab riigieksami sooritamisel kõrvalist abi, kirjutab maha, üritab seda teha või aitab sellele kaasa, kõrvaldatakseksamilt. Eksamilt kõrvaldatakse ka juhul, kui eksaminandi käitumine häirib riigieksami läbiviimist või teisi õpilasi. Riigieksamilt kõrvaldatud õpilaseksam loetakse mittesooritatuks ja eksamitulemuseks märgitakse 0 punkti.

8. Riigieksami hindamine

Eesti keele riigieksamitöid hindavad haridus- ja teadusministri käskkirjaga kinnitatud hindajad. Eksamitööd hinnatakse hindamisjuhendi² põhjal.

Eesti keele riigieksami lugemisosa hinnatakse üks kord, kirjutamisosa hindavad kaks teineteisest sõltumatut hindajat. Kui kahe hindaja tulemuste erinevus on suurem kui 30%, läheb kirjand kolmandale hindamisele. Pärast kolmandat hindamist kujuneb lõpptulemuseks kahe lähema tulemuse keskmine.

Eesti keele riigieksami hindamine on anonüümne, st riiklik hindaja ei tea hinnatava nime ega õppeasutust. Samuti ei tea hindaja, kes on tema hinnatud eksamitööde teised hindajad. Eksamitööle vigu ei märgita.

² Juhend kirjaliku töö, nt eksamitöö kontrollimiseks ja hindamiseks, sisaldab hindamiskriteeriume, õigeid vastuseid ning eri ülesannete eest saadavat punktide arvu (Hariduse ja kasvatus sõnaraamat. <http://www.eki.ee/dict/haridus/> (26.09.2017))

Lugemisosa hindamine

Lugemisosa hindamisel lähtutakse hindamisjuhendist. Ülesannete eest antakse punkte sõltuvalt ülesande raskusest.

Lugemisülesannete vastuseid hinnatakse hindamisskaalas³ (vt tabel 1) toodud kriteeriumide alusel. Võimalike vastuste loend esitatakse lugemisosa hindamisjuhendis (vt ülesannete näiteid ja võimalike vastuste loendit eristuskirja [lisas 1](#)). Vastused ei pea õigete/võimalike vastustega sõna-sõnalt kokku langema. Lugemisosa hindamisjuhendit täiendatakse ja täpsustatakse vajaduse korral pärast hindamise standardimist.

Olenevalt lugemisülesande keerukusest võib vastuse sisu eest saada 8 või 13 punkti. Iga vastuse õigekeelsuse eest on võimalik saada maksimaalselt 2 punkti (vt tabel 2). Kui vastuse sisu hinnatakse 0 punktiga, siis õigekeelsust eraldi ei hinnata.

Vastuste hindamisel arvestatakse ülesandele vastavust, täpsust ja põhjalikkust, oskust kasutada alustekste (tuua vastuse toetamiseks näiteid/tsitaate ja teksti refereerida/tsiteerida) ning vastuse loogilisust ja arusaadavust. Vastuse vormistus hakkab tulemust mõjutama siis, kui sellest on tingitud puudujäägid vastuse arusaadavuses ja täpsuses.

Alusteksti kasutamisel tuleb seda korrektselt refereerida või tsiteerida (vt soovitusi eristuskirja [lisas 3](#)). Kui alustekst on ulatuslikult ümber kirjutatud ja seda pole korrektselt refereeritud või tsiteeritud, langetatakse ülesande tulemust ühe tasandi võrra. Soovi korral võib eksaminand alustekstile viidates kasutada ridade ees olevaid numbreid, kuid see ei ole kohustuslik.

Kui eksaminand on vastuses kirjutanud nõutust rohkem argumente, näiteid, põhjendusi või selgitusi, siis läheb hindamisel arvesse vaid nõutud arv, alustades esimesest.

Lugemisülesannete eest on võimalik saada maksimaalselt 40 punkti.

³ Mitmest järjestatud vahemikust koosnev skaala, mida kasutatakse subjektiivhindamisel. Keeletestis on skaalale lisatud vahemikukirjeldused, mis võimaldavad soorituse hindamisel selget ja ühest tõlgendamist. (Testiterminite seletussõnastik (2003). Tallinn-Tartu: HTM)

Tabel 1. Lugemisülesannete hindamisskaala

Punktid	Punktid	Hindamiskriteeriumid
8	13	Vastus on täpne ja põhjalik; selgitused, põhjendused, järeldused ja/või hinnangud tulenevad alustekstist; vastus on loogiline ja arusaadav.
6	9	Vastus toob esile olulisema, kuid selles on mõni puudus (vastuse mõni osis puudub või pole täpne); selgitused, põhjendused, järeldused ja/või hinnangud tulenevad alustekstist; vastus on loogiline ja arusaadav.
4	6	Vastus on pealiskaudne ja/või lünklik (ülesandest on lahendatud vähemalt pool); enamik selgitusi, põhjendusi, järeldusi ja/või hinnanguid tuleneb alustekstist; vastus on kohati ebaloogiline/ebaselge, kuid see ei takista arusaamist.
2	3	Üle poole ülesandest on lahendamata; suurem osa selgitustest, põhjendustest, järeldustest ja/või hinnangutest puudub või ei tugine tekstile; vastus on ebaloogiline/ebaselge, mille tõttu on sellest raske aru saada.
0	0	Vastus on vale või puudub.

Tabel 2. Lugemisülesannete õigekeelsuse hindamine

Punktid	Hindamiskriteeriumid
2	Vastuses ei ole õigekeelsusvigu.
1	Vastuses on 1–2 õigekeelsusviga.
0	Vastuses on 3 või rohkem õigekeelsusviga.

Kirjutamisosa hindamine

Kirjandis hinnatakse sisu, õigekeelsust, stiili/sõnastust ja vormi/ülesehitust skaalal 0–5 (vt tabel 3). Hinnatavate aspektide osatähtsus lõpptulemuses on erinev (sisupunktid korrutatakse teguriga 5, õigekeelsuspunktid teguriga 4, stiilipunktid teguriga 2 ja vormipunktid teguriga 1). Sisu eest on võimalik saada maksimaalselt 25 punkti, õigekeelsuse eest 20 punkti, stiili eest 10 punkti ja vormi eest 5 punkti.

Kogu kirjand hinnatakse 0 punktiga, kui see ei põhine eksamiülesandel või on lühem kui 250 sõna.

Sisu

Kirjandi pikkus peab olema umbes 400 sõna. Kirjutamisel tuleb lähtuda ülesandest ja käsitleda selle kõiki osi. Arutluses püstitab õpilane probleemi(d), esitab poolt- ja vastuväiteid, põhjendab neid ning illustreerib sobivate näidetega. Näited peavad vastama ülesandes toodud valdkonnale/valdkondadele. Õpilane võib käsitluse toena kasutada alustekste (tsitaadid, lugemisosa tekstid), neid refereerida või tsiteerida, kuid kui kirjandis on kasutatud üksnes alusteksti(de) mõtteid või kui alustekst(id) on (ulatuslikult) ümber kirjutatud, siis langetatakse sisu tulemust.

Õigekeelsus

Õigekeelsusvigadeks loetakse ortograafiavead (täheortograafia, algustäheortograafia, kokku- ja lahkukirjutamine, lühendamise, kirjavahemärgistus jne) ja vormimoodustusvead (v.a õigekeelsussõnaraamatus toodud argikeelsed vormid). Kõik vead on täisvead.

Kõrvallause, lauselühendi, kiilu, sh ütte ja hüüundi, järellisandi ja -täiendi ning lisanditaoliste määruste puhul loetakse ära jäetud komad või mõttekriipsud üheks veaks.

Kirjandis arvestatakse üheks veaks

- 1) ühes sõnas esinevad eri tüüpi õigekeelsusvead;
- 2) samas sõnas või morfoloogilises vormis korduvad vead;
- 3) sama lausetarindi puhul korduvalt ära jäetud või ülearune kirjavahemärk või kahepoolne vahemärk (jutumärgid, sulud);
- 4) kõrvallause, lauselühendi, kiilu, sh ütte ja hüüundi, järellisandi ja -täiendi ning lisanditaoliste määruste puhul korduvalt ära jäetud koma(d) või mõttekriips(ud);
- 5) sama lausetüübi puhul korduvalt ära jäetud lõpumärk.

Stiil/sõnastus

Stiili puhul hinnatakse teksti ladusust, täpsust, isikupära ja sõnavaralist rikkust. Stiili hinnatakse üldmulje põhjal, lähtudes konkreetsest eksamitööst. Arvestatakse, et autori taotlused mõjutavad stiili. Stiilivigade näiteid leiab eristuskirja [lisast 4](#).

Vorm/ülesehitus

Kirjandi tekst peab olema korrektselt vormistatud, sidus ja lõikudeks liigendatud sisulis-vormiline tervik. Õpilane peab tekstile panema sobiva pealkirja, mis oleks vastavuses

teksti sisu ja peamõttega. Kui kirjandil pealkiri puudub, siis langetatakse vormi tulemust ühe punkti võrra.

Ebakorrektset vormistatud teksti puhul (nt tekst on soditud, lõike pole võimalik eristada jms) võidakse vormi tulemust langetada ühe punkti võrra.

Vaegkirjutaja lühikirjandi hindamine

Vaegkirjutaja kirjandi sisu, stiili ning vormi hinnatakse üldistel alustel.

Vaegkirjutaja õigekeelsust hinnatakse diferentseeritult. Õigekeelsusvigadeks loetakse vaid düsgraafiast tulenematuid vigu. Veaks ei loeta eksimusi häälikute järjekorra ja pikkuse märkimisel.

Vaegkirjutaja kirjandi hindamisel kirjutatakse hindamisprotokolli märkus „Düsgraafia, hinnatud diferentseeritult“. Riigieksamitunnistusele märgitakse eksami tulemus täiendavate kommentaarideta.

Tabel 3. Kirjandi hindamisskaala

PUNKTID	SISU	ÕIGE-KEELSUS	STIIL	VORM
5	- Tekst põhineb eksamiülesandel. - Tekst on arutlev kirjand. - Probleemikäsitus on põhjalik. - Tekst on üldistusjõuline. - Analüüs ja argumentatsioon on väga hea. - Argumente toetavad näited on asjakohased.	Tekstis on kuni 2 viga.	- Teksti sõnastus on selge, ladus, täpne ja isikupärane. - Sõnavara on rikkalik.	- Tekst on ülesehituselt sisulis-vormiline tervik. - Teksti liigendamine lõikudeks on loogiline ja täpne. - Tekst on sidus.
4	- Tekst põhineb eksamiülesandel. - Tekst on arutlev kirjand. - Probleemikäsitus on põhjalik. - Analüüs ja argumentatsioon on hea. - Argumente toetavad näited on asjakohased.	Tekstis on 3–4 viga.	- Teksti sõnastus on selge ja ladus. - Sõnavara on mitmekülgne.	- Tekst on ülesehituselt tervik. - Teksti liigendamine lõikudeks on üldiselt loogiline. - Tekst on sidus.
3	- Tekst põhineb eksamiülesandel. - Tekst on arutlev kirjand. - Probleemikäsitus on piisav. - Analüüs ja argumentatsioon on piisav, kuid väiteid ei ole alati põhjendatud. - Argumente toetavad näited on valdavalt asjakohased.	Tekstis on 5–6 viga.	- Teksti sõnastus on üldiselt ladus, kuid kohati ühekülgne/konarlik. - Sõnavara on piisav.	- Tekst on ülesehituselt tervik. - Teksti liigendamisel lõikudeks esineb vigu (nt teksti lõikude proportsioonid ei ole alati põhjendatud jms). - Tekst on üldiselt sidus.
2	- Tekst põhineb eksamiülesandel, kuid esineb üksikuid kõrvalekaldeid. - Tekst on arutlev kirjand, kuid sellel on kohati jutustava/kirjeldava kirjandi tunnuseid. - Probleemikäsitus on pealiskaudne / tekst on üldsõnaline. - Analüüs on pinnaline ja argumentatsioon väheveenev. - Esineb üksikuid faktivigu. - Argumente toetavaid näiteid on vähe / osa näiteid ei ole asjakohased / tsitaatide, refereeringute ja/või näidetega on liialdatud.	Tekstis on 7–8 viga.	- Teksti sõnastus on konarlik, kuid arusaadav. - Sõnavara on ühekülgne.	- Teksti ülesehituses on puudujääke (nt alguse venitus, välja arendamata või liiga pikk lõpetus, mitmekordne algus või lõpetus jms). - Teksti liigendamisel lõikudeks esineb vigu (nt teksti lõikude proportsioonid ei ole põhjendatud jms). - Tekst ei ole kohati sidus.
1	- Tekst põhineb eksamiülesandel üldjoontes. - Tekst on valdavalt jutustav/kirjeldav kirjand. - Probleemikäsitus on lünklik. - Analüüs on puudulik, jutustamine domineerib analüüsi ja argumentatsiooni üle. - Esineb küsitavusi ja faktivigu. - Näited ei ole käsitletava probleemiga piisavalt seotud / näited puuduvad.	Tekstis on 9–10 viga.	- Teksti sõnastus on algeline ning kohati raskesti mõistetav. - Sõnavara on piiratud.	- Teksti ülesehitus on ebaloogiline (nt teksti algus ja lõpetus on käsitletava probleemiga nõrgalt seotud, teksti mõni osa ei täida sellele pandud ülesandeid jms). - Teksti liigendamisel lõikudeks esineb vigu (nt teksti lõikude proportsioonid ei ole põhjendatud jms). - Suurem osa tekstist ei ole sidus.
0	Tekst vastab eksamiülesandele osaliselt, st suurem osa mõttelearendusest ei põhine ülesandel.	Tekstis on 11 või enam viga.	- Tekst on algeline ja raskesti mõistetav. - Stiil ei sobi käsitletava probleemiga.	- Tekst ei ole ülesehituselt tervik (nt teksti mõni osa (sissejuhatus, arendus, lõpetus) puudub). - Teksti liigendus on ebaloogiline. - Tekst ei ole sidus.

9. Riigieksami sooritamine ja tulemuste vaidlustamine

Eksamitöö lõpptulemus ümardatakse täisarvuliseks. Näiteks kui õpilane kogus eksamitöö kahe osa peale kokku 65,5 punkti, siis on tema lõpptulemus 66 punkti.

Eesti keele riigieksam loetakse sooritatuks, kui õpilane on eksamil saanud vähemalt ühe protsendi maksimaalsest tulemusest (1 punkti).

Eksaminandil on õigus esitada Haridus- ja Teadusministeeriumi vaidekomisjonile 5 tööpäeva jooksul pärast eksamitulemuste väljastamist vaie, mille alusel kontrollitakse tema eksamitöö hindamise vastavust hindamisjuhendile. Vaidekomisjonil on õigus jätta eksamitöö tulemus muutmata, seda tõsta või langetada.

10. Lisaeksamite korraldamine

Gümnaasiumilõpetaja, kes ei sooritanud riigieksamit haiguse või muu mõjuva põhjuse tõttu, sooritab riigieksami lisaeksami. Lisaeksamilt puudunud õpilane saab riigieksami sooritada järgmisel õppeaastal.

11. Eksamimaterjalid

Eksamiks valmistumisel on soovitatav tutvuda SA Innove kodulehel avaldatud eesti keele [riigieksami materjalidega](#). Harjutamiseks leiab ülesandeid varasemate aastate eksamitöödest.

Lisa 1. Lugemisülesannete näiteid

Näited põhinevad 2015. aasta riigieksamitöö ülesannetel.

Loe läbi Jürgen Rooste poeem „Rahvaloendaja“ (kogu „Laul jääkarudest“, 2012) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna.

Tekstile viidates võib kasutada ridade ees olevaid numbreid. Ridadele viitamine ei ole kohustuslik.

1. Milliste ühiskondlike probleemidega Jürgen Rooste rahvaloendaja oma tööd tehes kokku puutub? Too välja 4 probleemi ja esita iga probleemi kohta üks sobiv näide. (15 punkti)

2. Nimeta 2 hoiakut, kuidas rahvaloendajasse Eesti kodudes suhtutakse. Toeta vastust 4 asjakohase tsitaadiga (kummagi hoiaku kohta 2 tsitaati). (10 punkti)

3. Analüüsi, missugune on Jürgen Rooste huumor. Leia tekstist 3 koomilise situatsiooni näidet. (15 punkti)

Autorist

Foto: postimees.ee

Jürgen Rooste (1979) on lõpetanud Tallinna Reaalkooli ja õppinud Tallinna Pedagoogikaülikoolis eesti filoloogiat.

Jürgen Rooste töötas aastatel 2002–2007 ajalehe Sirp kirjandus- ja tegevtoimetajana. Praegu on ta Maalehe kultuuritoimetaja.

Jürgen Rooste oli aastail 1998–2000 kirjanike ühenduse Tallinna Noored Tegijad (TNT) liige.

2000. aastal sai ta Betti Alveri debüüdiauhinna esikkogu „Sonetid“ (1999) ja 2006. aastal Eesti Kultuurkapitali aastaauhinna luulekogu ja CD „Ilusaks inimeseks“ (2005) eest.

Jürgen Rooste

Rahvaloendaja

- *
1 Külm, pime ja märg. Eestimaa talv.
Rahvaloendaja ronib läbi sopa ja üle
hangede.
Jõuab väikse majakese juurde, koputab.
5 Sisse lastakse. Memmeke pakub
vaarikavarreteed.
Istuvad. Rahvaloendaja otsib
kotist oma paberid.
„Üksinda elate siin?“
10 „Üksi, ikka üksi. Lapsed puha välismaal,“
ütleb memmeke lausa uhkusega.
„Ohhoo, see tuleb ka kirja panna. Kus siis?“
Vana naine ohkab.
„Poeg on Soomes vangis,
15 tütar Berliinis ...“
„Aijaah,“ saab rahvaloendaja aru.
Ei oska hästi edasi sõnu seada.
„Etsiis üksi ...“
„Puha üksi.“
20 „Kes siis mina olen?“ kostab teisest toast
käre vanamehehäääl.
„Sina ole vait! Ega nad iga lolli ja joodikut
ka ei loe!“
*
Külm, pime ja märg. Eestimaa talv.
25 Rahvaloendaja turnib traktoriroopais,
manööverdab sopas ja udus.
Väike asula, paneelmajad, kõle ja kole.
Rahvaloendaja astub majja, koputab.
Sisse lastakse. Sõbralik vuntsidega mees.
30 Maikas. Lõhnab küüslaugu ja sibula järgi.
Pakub topsi viina. Rahvaloendaja keeldub.
Ikkagi töö.
„Üksi elate siin?“
„Daa, adinooki jaa ... dolko maama ii paapa
35 ...“¹
„Aga kus nemad on?“
„Damm sidjat!“² ütleb vunts ja viipab.
- Rahvaloendaja märkab nurgas diivanit.
Diivanil, teleri ees, teki all,
40 istub kaks luukeret.
„Issand jumal, mis siin juhtunud on?“
karjatab rahvaloendaja.
Maikaga mees ohkab,
võtab punnsuutäie viina.
45 „Nu, žiili-bõõli, a dagdaa ... umeraali.“³
*
Külm, pime ja märg. Hirmus. Eestimaa talv.
Rahvaloendaja hüpleb lompide vahel,
libiseb kiilasjääal ja komberdab poris.
Linnas kumab tulesid. Ta läheb üle tee.
50 Astub majja. Uks tehakse lahkesti lahti.
Ilus noor naine laseb ta sisse. Istuvad,
naine pakub suppi.
„Üksi elate siin?“ küsib rahvaloendaja
muigamisi.
55 „Sinuga elades, kallis, on alati natuke,
nagu elaks üksi,“ ütleb kaunis neid,
silmi supikausist tõstmata.
*
Külm, pime ja märg. Lõõtsub lõikav tuul.
Eestimaa talv.
60 Rahvaloendaja pressib end majade vahel
vastutuult.
Ta jõuab tohutu paneelmaja ette.
Mõlemal pool ulatub see nii kaugele,
kui silm seletab.
65 Ülal kaob pilvisse.
Rahvaloendaja ohkab ja astub tuulekotta.
Koridoris seisab vana mees ja
laseb ta sisse.
Vaatab teda ja ütleb:
70 „Näe, ootasin-ootasin. Aga ära ootasin.
Mina olengi viimane eestlane.“

*
 Külmm, pime, märg ja jube.
 Eestimaa talv. Hundid uluvad,
 jäneseid nakitsevad puukoore kallal.
 75 Õõvas. Karu norskab.
 Rahvaloendaja kopperdab puujuurikais,
 kondab pimedail kõrvalteil.
 Jõuab väikse majakeseni.
 Koputab. Sisse lastakse.
 80 Vana mees istub laua taga.
 Ja põrmitseb rahvaloendajat.
 „Üksi elate siin?“
 „Üksi,“ rehmab vanamees mornilt,
 „teadagi üksi!“
 85 „Lapsi on?“
 „On-on. Ja pane see ka kirja, et poeg
 on mul ilge siga. Pane-pane!“
 „Isa, sellist lahtrit ei ole siin.“

*
 Külmm, pime ja märg.
 90 Hangede all on uinunud pori.
 Hämaras teeraja piirjooni otsides
 sumpab rahvaloendaja tulukese poole.
 Temast möödub inimvari taskulambiga,
 lisab sammu.
 95 Rahvaloendaja trotsib külma ja kurjust,
 jõuab lõpuks majakeseni –
 säärane kena ja korralik.
 Siseneb. Laua taga joovad kaks meest
 väikestest klaasidest tumedat
 100 tõkatikarva jooki.
 Õhus on koirohu või lagritsa lõhna.
 „Tere, mina olen rahvaloendaja,“
 ütleb rahvaloendaja, põuest töötõendit
 õngitsedes.
 105 Mehed vaikivad, vaatavad teda.
 „Tere, mina olen rahvaloendaja.
 Ja tuln teid kirja panema!“ ütleb
 rahvaloendaja.
 Üllalt, sõbralikult, avatult, julgelt.
 110 Mehed vaatavad teda pikal pilgul.
 Altkulmu.
 „Mitä toi haluaa?“⁴ küsib üks.
 „Meitsi ei tajunnut kyllä sanaakaan,“⁵
 õhmab teine.
 115 „No saakeli, hae se kirves nyt!“⁶

*
 Külmm, tuuline, märg ja jube.
 Eestimaa talv.
 Rahvaloendaja jõuab väikeses asulas
 vastutuult rühkides päevinäinud puumaja
 juurde.
 Sisse kutsutakse. Kodu on hubane,
 iga asi ei seisa vast omal kohal,
 aga puhas ja ilus on siin küll, ainult ...
 Igast orvast, uksepraost,
 120 voodinukatagusest,
 kapikõrvasest piilub põlevil silmil lapsi.
 Suurpere, rõõmustab rahvaloendaja. Ja
 hakkab loendama.
 Jõuab sinnani, et pärib pereema ametit.
 130 „Õpetaja,“ nuuskab too ninaga.
 „Ja pereisa on ...“
 „Tuletõrjuja,“ ohkab halli värvi mehike
 kuidagi nukralt.
 „Lollid, kirjutage lihtsalt – lollid!“
 135 purtsatab
 kõige vanem tütar nutma.

*
 Külmm ja pime.
 Eestimaa talv.
 Pealinnalähedases asumis
 140 kõrgub kurb betoonpaneelidest torn.
 Rahvaloendaja sõidab liftiga.
 Liftis lamp vilgub, vahepääl jääb
 paariks sekundiks päris kustu.
 Aga lõpuks on ta kohal. Laseb kella.
 145 Kõhnad ja kahvatud poisid
 istuvad taburettidel
 laudade ääres, töötavad
 mingi valge puruga,
 veidrate isetehtud seadmetega.
 150 Majaperemees laseb end üle lugeda.
 „Mis tööd te teete,“ küsib ettevaatamatu
 rahvaloendaja. Kahvatud mehed
 muigavad,
 naerda nad vast ei jaksakski.
 155 „Amfi segame sodiga,“
 ütleb mees ta vastas, teda
 pilguga puurides.
 „Kas paneme – laborant?“
 160 küsib rahvaloendaja,
 loendades silmadega samme
 tooli juurest ukseeni.

*

- Külm, pime, jube ja märg.
Eestimaal talv.
Rahvaloendaja ukerdab hangedes,
165 lumerööpais ja jäänukkidel,
patserdab pooleldi mudas, pooleldi lumes.
Eemal kumab talumaja akendest tuld.
Läheb, koputab, koputab teisegi korra.
Ei avata. Katsub ust, see vajub paokile.
170 Rahvaloendaja astub
ettevaatlikult ja korduvalt
tereonsiinkeegi-hõigates tuppa.
Laul on poolik kaljapudel,
mõned leivaviilud,
175 juba veidi kuivanud. Ja kiri:
„Läksin oma tihastele ja leevikestele
pekki panema. Olen kohe tagasi.“
Rahvaloendaja vaatab õlgu väristades
jäljerada, mis
180 kaob maja ees lumme, kaob pimedusse.
Taamal tumendab mets, leevike säutsub
kurjakuulutavalt.

*

- Külm, pime, märg ja hirmus. Jube.
Rahvaloendaja näeb und.
185 Unes tülitab teda jutukas kitsetall.
Õurgab muudkui:
„Ma loen su ära! Ma loen su ära!“
Kitsetallel on kuratlik pilk ja
kaks ähvardavat sarvemüksu.
190 Rahvaloendaja vintskleb ja väänleb.
Ükskõik, kuidas kitsetall teda ka ei loeks,
saab ikka kokku kümme.
Rahvaloendaja oigab tasa, istub maha
ja hakkab end ükshaaval isikukoodi järgi
195 üle kontrollima.
Aga mitu korda ta ka ei kontrolliks,
on tulemus alati sama.
Kitsetall irvitab taamal.
Rahvaloendaja jäsemel tõmbuvad
200 abitult õhus. Patja summutub röögatus.

(823 sõna)

¹ Jah, ma olen üksik ... ainult ema ja isa ...

² Seal istuvad!

³ Noh, elasid-olid, aga siis ... surid.

⁴ Mida see tahab?

⁵ Me ei saanud küll ühestki sõnast aru.

⁶ (No) kuramus, too nüüd see kirves!

Võimalikud vastused

1. Milliste ühiskondlike probleemidega Jürgen Rooste rahvaloendaja oma tööd tehes kokku puutub? Too välja 4 probleemi ja esita iga probleemi kohta üks sobiv näide. (15 punkti)

(1) Inimesed on valdavalt üksi, tunnevad end üksildasena. Isegi kui on kaaslane, siis ta tekitab probleeme.

Näited:

Küsimusele „Üksinda elate siin?“ vastab memmeke: „Üksi, ikka üksi.“ Ja kui teisest toast kostabki hää, siis perenaine pahandab: „Sina ole vait! Ega nad iga lolli ja joodikut / ka ei loe!“.

Küsimusele „Üksi elate siin?“ vastab vene keelt kõnelev mees: „Daa, adinooki jaa ...“

Küsimusele „Üksi elate siin?“ vastab noor naine: „Sinuga elades, kallid, on alati natuke, / nagu elaks üksi.“

„Üksi elate siin?“ / „Üksi,“ rehmab vanamees mornilt, / „teadagi üksi!“ / „Lapsi on?“ / „On-on. Ja pane see ka kirja, et poeg / on mul ilge siga. Pane-pane!“

(2) Lapsed on kodust/kodumaalt lahkunud.

Näide:

„Lapsed puha välismaal.“ /.../ „Poeg on Soomes vangis, / tütar Berliinis ...“

„Üksi elate siin?“ / „Üksi,“ rehmab vanamees mornilt, / „teadagi üksi!“ / „Lapsi on?“ / „On-on. Ja pane see ka kirja, et poeg / on mul ilge siga. Pane-pane!“

(3) Eestlaste arvu kahanemine.

Näide:

Tohutut paneelmajas kohtub rahvaloendaja vana mehega, kes ütleb: „Näe, ootasid ootasid. Aga ära ootasid. / Mina olengi viimane eestlane.“

(4) Laste ja vanemate suhted on halvad.

Näide:

„Lapsi on?“ / „On-on. Ja pane see ka kirja, et poeg / on mul ilge siga.“

(5) Alkoholism.

Näited:

Memmeke kurjustab: „Sina ole vait! Ega nad iga lolli ja joodikut / ka ei loe!“

Vene keelt kõnelev mees joob viina ja pakub seda ka rahvaloendajale.

Kaks soomlast joovad „väikestest klaasidest tumedat / tõkatikarva jooki. / Õhus on koirohu või lagritsa lõhna“.

(6) Narkomaania ja narkootikumidega kauplemine.

Näited:

Rahvaloendaja kohtub tornmajas „kõhnade ja kahvatute poistega“. Tema küsimusele „Mis tööd te teete?“ vastab üks neist avameelselt: „Amfi segame sodiga.“

(7) Ühiskonnas ei väärtustata madalapalgaliste, nt õpetajate ega päästetöötajate tööd.

Näide:

Tütar, kelle ema on õpetaja ja isa tuletõrjuja, käsib rahvaloendajal ankeeti ametite kohale kirjutada „Lollid, kirjutage lihtsalt – lollid!“.

(8) Eestis elavad muu emakeelega inimesed ei ole eesti keelt ära õppinud.

Näide:

Vene keeles kõnelev mees vastab eestikeelsetele küsimustele vene keeles.

Kaks soomlast ei saa aru, mida rahvaloendaja ütleb.

(9) Võõrandumine.

Näited:

Mees töötab ja seetõttu tunneb naine end üksi.

Isa ja poja võõrandumine.

(10) Halvad teed.

Näited:

Rahvaloendaja ronib läbi sofa ja üle / hangede.

Rahvaloendaja turnib traktoriroopais, / manööverdab sopas ja udus.

Rahvaloendaja hüpleb lompide vahel, / libiseb kiilasjäljel ja komberdab poris.

2. Nimeta 2 hoiakut, kuidas rahvaloendajasse Eesti kodudes suhtutakse. Toeta vastust 4 asjakohase tsitaadiga (kummagi hoiaku kohta 2 tsitaati). (10 punkti)

Rahvaloendajasse suhtutakse erinevalt.

(1) On kodusid, kus temasse suhtutakse sõbralikult, ta kutsutakse sisse ja pakutakse talle istet või isegi juua-süüa. Rahvaloendaja küsimustele vastatakse meelsasti ja ausalt ning tal lastakse rahulikult oma tööd teha.

Näited:

„Sisse lastakse. Memmeke pakub / vaarikavarreteed.“

„Sisse lastakse. Sõbralik vuntsidega mees. /.../ Pakub topsi viina.“

„Uks tehakse lahkesti lahti. / Ilus noor naine laseb ta sisse. Istuvad, / naine pakub suppi.“

(2) On neid kodusid, kus rahvaloendajasse suhtutakse ebasõbralikult või umbusuga.

Näited:

„Vana mees istub laua taga. / Ja põrnitseb rahvaloendajat.“

„Kahvatud mehed / muigavad, /.../ „Amfi segame sodiga,“ / ütleb mees ta vastas, teda / pilguga puurides.“

(3) On päris vaenulikku suhtumist, nii et rahvaloendaja hakkab kartma enda elu pärast.

Näited:

Soomlased ei saa aru, mida rahvaloendaja tahab, ja muutuvad agressiivseks. „Mitä toi halua?“ /.../ „No saakeli, hae se kirves nyt!“

Amfetamiini segajate käest küsib rahvaloendaja ettevaatamatult ametit ning pärast vastust saab aru, et mehed võivad ohtlikud olla. „Kas paneme – laborant?“ / küsib rahvaloendaja / loendades silmadega samme / tooli juurest ukseni.“

(4) Lähedased – naine ja isa – teevad rahvaloendajale etteheiteid / suhtuvad temasse irooniaga.

3. Analüüsi, missugune on Jürgen Rooste huumor. Leia tekstist 3 koomilise situatsiooni näidet. (15 punkti)

Analüüs õpilaselt.

Jürgen Rooste huumorit võib iseloomustada järgmiste märksõnadega:

- must/karm huumor;
- kurb huumor;
- naer läbi pisarate;
- valusalt naljakas huumor;
- absurdihumor;
- jms.

Õpilane võiks tajuda koomika eri liike (nt situatsioonikoomika, sõnakoomika, karakterikoomika), kuid ta ei pea analüüsis kasutama termineid.

Koomiliste situatsioonide näiteid:

- (1) Vanamemm on uhke, et lapsed on välismaal, mis sellest, et poeg on Soomes vangis jne.
- (2) Vanamemm ütleb, et rahvaloendaja ei pea lolle ja joodikuid kirja panema.
- (3) Rahvaloendaja saab vene keelt kõneleva mehe jutust aru, et too elab koos vanematega. Kui ta küsib, kus vanemad on, näitab mees talle kaht diivanil istuvat luukeret.
- (4) Suure paneelmaja koridoris ootab rahvaloendajat vana mees, kes ütleb, et tema ongi viimane eestlane.
- (5) Rahvaloendaja satub soomlaste juurde, kes ei saa tema jutust aru ja muutuvad vaatamata rahvaloendaja sõbralikkusele ning avatusele agressiivseks.
- (6) Kui üks amfetamiini segajatest vastab rahvaloendaja küsimusele ameti kohta: „Amfi segame sodiga“, siis küsib rahvaloendaja: „Kas paneme – laborant?“ ja mõtleb põgenemisele.
- (7) Rahvaloendaja näeb und, milles teda tülitab kitsetall, kellel on kuratlik pilk ja kaks sarvemüksu. Rahvaloendaja hakkab unes end isikukoodi järgi üle kontrollima.

Vastuste näiteid

Näidetena toodud vastuseid on hinnatud 2015. aasta riigieksami lugemisosa hindamisjuhendi alusel. Alljärgnevatel vastustel on õpilaste sõnastus muutmata.

Esimene ülesanne

Rahvaloendaja puutub kokku mitmete ühiskondlike probleemidega.

Esimeseks probleemiks on väljaränne. Tihtipeale lähevad noored Eestist minema, jättes oma vanemaid hooldeta. Kui rahvaloendaja küsis ühelt memmelt, kas ta elab üksi, vastas memm: „Üksi, ikka üksi. Lapsed puha välismaal, /---/ poeg on Soomes vangis, tütar Berliinis...“

Teiseks probleemiks on alkoholism ja asotsiaalne eluviis. Rahvaloendaja sattus koledasse majja, kus teda võttis vastu haisev mees, kes pakkus kohe rahvaloendajale viina, endal surnud vanemad diivani peal.

Kolmandaks probleemiks on riigisektori töötajate väike palk ning seetõttu pere ülalpidamise raskused. Rahvaloendaja sattus suurperre, kus perenaine oli õpetaja ja peremees tuletõrjuja, mõlemad olid mornid ning isegi tütar tegi neid maha.

Neljandaks probleemiks on kriminaaltegevus ja narkomaania. Rahvaloendaja sattus kahtlasesse korterisse, kus kõhnad ja kahvatud poisid töötasid mingi valge puruga, mis osutus amfetamiiniks.

(Vastuse sisu on hinnatud 13 punktiga ja õigekeelsust 2 punktiga.)

Teine ülesanne

Rahvaloendajasse suhtutakse mõnes majas külalislahkelt. Memmeke kutsub rahvaloendaja sisse ja pakub isegi teed. „Jõuab väikse majakese juurde, koputab. / Sisse lastakse. Memmeke pakub / vaarikavarreteed.“ Linnas olles kutsub noor naine rahvaloendaja samuti sisse ja pakub talle suppi. „Linnas kumab tulesid. Ta läheb üle tee. / Astub majja. Uks tehakse lahkesti lahti. / Ilus noor naine laseb ta sisse. Istuvad, / naine pakub suppi.“

Teine hoiak, mille inimesed võtavad, on negatiivne. Rahvaloendajasse suhtutakse pigem põlgusega. Üks vanamees pöörnitseb teda, räägib mornilt ja lööb käega. „Vana mees istub laua taga. / Ja pöörnitseb rahvaloendajat. / „Üksi elate siin?“ / „Üksi,“ rehmab vanamees mornilt...“ Teises majas, kus olid soomlased, ei saadud temast üldse aru ja üks soomlastest käskis teisel juba kirve järele minna. „Mehed vaatavad teda pikal pilgul. / Altkulmu. / „Mitä toi haluaa?“ küsib üks. / „Meitsi ei tajunnut kyllä sanaakaan,“ / õhmab teine. / „No saakeli, hae se kirves nyt!““

(Vastuse sisu on hinnatud 8 punktiga ja õigekeelsust 2 punktiga.)

Kolmas ülesanne

Jürgen Rooste on kohati sarkastiline ning kasutab musta huumorit oma loomingus. Samuti peegeldab ta oma naljades ühiskonna murekohti. Olukorra koomilisus ei ole alati koheselt märgatav vaid nõuab teksti süvenemist.

- 1) Esimene koomiline situatsioon toimus ühe memmekese majas, kus perenaine arvas, et tema mees pole piisavalt oluline, et rahvaloendajal ta üles märkida oleks tarvis. „Sina ole vait! Ega nad iga lolli ja joodikut ka ei loe!“ (Read 20–23)
- 2) Rooste must huumor tuli ilmsiks kohas, kus rahvaloendaja sattus ühe sõbraliku vene härra majja, kelle vanemad olid küll ammu surnud, kuid istusid ikka edasi elutoa diivanil. „Nu žiili-bõõli, a dagdaa ... umeraali.“ (Read 41–45)
- 3) Huumorikas situatsioon tekkis kohas, kus üks kodanik soovitas rahvaloendajal kirja panna, milline siga tema poeg on. Hiljem tuli välja, et too härra oli ametniku enda isa (read 85–88).

(Vastuse sisu on hinnatud 13 punktiga ja õigekeelsust 1 punktiga.)

Lisa 2. Kirjutamisülesannete näiteid

NB! Vaata kõikide variantide alustekste [2016. aasta riigieksamitöö](#) vihikus.

VARIANT 1

Kirjuta umbes 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, mis tähendus on asjadel inimeste jaoks ja kuidas asjadega seotud eelarvamused nende käitumist mõjutavad. Too näiteid ajakirjandusest ja/või kirjandusest ja/või filmikunstist. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

VARIANT 2

Kirjuta umbes 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid inimeste suhtumist aususesse ja petmisesse ning kuidas see suunab nende otsuseid. Too näiteid kirjandusest ja/või ühiskonnaelu valdkondadest. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

VARIANT 3

Kirjuta umbes 400-sõnaline kirjand, milles arutled hariduse ja vabaduse seoste üle. Too näiteid nüüdisaja ühiskonnast ja/või ajaloost ja/või kirjandusest. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

VARIANT 4

Kirjuta umbes 400-sõnaline arutlev kirjand, milles käsitled inimese ja elukeskkonna vastastikust mõju (nii positiivset kui ka negatiivset). Too näiteid kirjandusest ja/või teadusmaailmast ja/või igapäevaelust. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Lisa 3. Soovitusi eksaminandile lugemis- ja kirjutamisülesannete lahendamisel

Soovitusi lugemisülesande lahendamisel

- Vastus peab põhinema alustekstil. Tuleb vältida teksti meelevaldset tõlgendamist ja edasiarendamist. Oma seisukoht/hinnang on tarvis lisada siis, kui seda on ülesandes küsitud.
- Vastus peab olema terviklik: laused ja lõigud tuleb loogiliselt siduda.
- Kui ülesanne eeldab, et vastus on analüüsiv-arutlev (nt analüüsimine, võrdlemine jms), siis ei tohi kirjutada kirjeldust-ümlerjutustust, vaid vastus peab sisaldama väiteid, põhjendusi, järeldusi ja üldistusi.
- Ei ole vaja esitada rohkem väiteid, näiteid vms, kui ülesandes nõutud – tuleb esitada üksnes need või alustada neist, mille õigsuses ollakse veendunud.
- Vastust ei või venitada: vastates tasub keskenduda sisule, mitte sõnade arvule.
- Vastuses tuleb vältida konspektiivsust, üld- ja paljusõnalisust.
- Teksti ridadele viitamine ei ole kohustuslik. Viidata võib, kasutades ridade ees olevaid numbraid. Viidates tuleb olla täpne. Viidete vormistamise tava valik on vaba, kuid vormistus peaks vastuses olema läbivalt ühtlane.
- Tekstinäited esitatakse refereeringu või tsitaadina. Reaviide ei asenda vastust, sh tekstinäiteid, vaid kinnitab neid.
- Kui vastuses esitatakse loetelu, siis peaks selle vormistus kõikide ülesannete vastustes olema läbivalt ühtlane. Loetelu vormistamise kohta leiab infot nt

M. Raadik „Kuidas vormistada loetelu“

(<http://keeleabi.eki.ee/artiklid3/loetelu.html> (26.09.2017)).

Soovitusi kirjutamisülesande lahendamisel

- Kirjand peab lähtuma ülesandest, mitte alustekstidest.
- Alustekste (tsitaadid, lugemisosa tekst(id)) võib kasutada käsitluse toena. Alustekstide kasutamisel tuleb neid korrektselt refereerida või tsiteerida.
- Kirjand tuleb pealkirjastada. Pealkiri on tarvis sõnastada täpselt ja konkreetselt, vastavuses sisu ja peamõttega. Soovitav on hoiduda väga üldisest, ühesõnalisest pealkirjast.

Tsiteerimine

- Tsiteerimine on alusteksti sõnasõnaline esitamine.

Kalevi Kull on sedastanud: „Näeme seda [mitmekesisuse suurenemist] nii evolutsioonis järjest uute liikide tekkimisena kui ka mingi paiga ökosüsteemi suktsessioonis koosluste liigilise rikastumisena.“

Kalevi Kull on mitmekesisuse suurenemist kinnitanud väitega „Näeme seda nii evolutsioonis järjest uute liikide tekkimisena kui ka mingi paiga ökosüsteemi suksessioonis koosluste liigilise rikastumisena”.

- Vältima peab tsitaadi esitamist ilma jutumärkideta (st alusteksti sõnasõnalist ümberkirjutamist jutumärke kasutamata).
- Kui lugemisosa ülesandele vastatakse tsitaatidega, tuleb need oma sõnadega tervikuks siduda. Tsiteerida tuleb, kui on nõutud tsitaadi esitamist, ja võib, kui on nõutud tekstinäite toomist.
- Tsiteerimise kohta leiab infot nt

M. Raadik „Kuidas vormistada tsitaati?” (http://keeleabi.eki.ee/pdf/ks5_213.pdf (26.09.2017))

Refereerimine

- Refereering tähendab alusteksti mõtte adekvaatset oma sõnadega edasiandmist. Refereerimise puhul peab jälgima, et oma väited oleksid allika väidetest selgelt eristatud. Korrektne ei ole refereering, milles enamiku lausest hõlmab sõna-sõnalt (või üksikut väheolulist sõna, nt rõhumäärsõna, väljajätvalt) ümber kirjutatud alustekst.
- Refereerimise tunnuseid on kaudsus. Refereerimisel tuleks lisada saateväljend ja *mina-*, *sina-* või *meie-*, *teie-*vorm asendada *tema-/nende-*vormiga või umbisikulise tegumoega ning seejärel püüda allika mõtte oma sõnadega ümber sõnastada.

Nt: *[Kalevi Kull] Näeme seda [mitmekesisuse suurenemist] nii evolutsioonis järjest uute liikide tekkimisena kui ka mingi paiga ökosüsteemi suksessioonis koosluste liigilise rikastumisena → Kalevi Kull leiab, et seda nähakse kui uute liikide tekkimist ja ökosüsteemi liigilist rikastumist / Tema seisukoha järgi nähakse seda...*

- Refereerimise kohta leiab infot nt

M. Erelt, T. Erelt, K. Ross „Eesti keele käsiraamat” (ptk „Kõrvallause referaadina” <http://www.eki.ee/books/ekk09/index.php?id=479&p=5&p1=3> (26.09.2017)).

Lisa 4. Stiilivead

Üldjuhul käsitatakse stiilivigadena sõnavalikuvigu, vormivalikuvigu ja morfosüntaktilisi eksimusi ning lausestusvigu.

Sõnavalikuvead

1. Argikeelsus – sõnades, fraasides, vormides. Näiteks:

- Inimestele lähevad peale katastroofid, õnnetused, vargused ja petmised.
- Tegelt teisi maha tehes upitatakse ju iseennast.
- Ta oli järjekordselt miski jamaga hakkama saanud.
- Tavaliselt ei julenud ta seda kellegile rääkida.

2. Paronüümiast johtuvad sõnavalikuvead: *järele* – *järgi*, *õieti* – *õigesti*, *enne* – *ennem*, *vahel* – *vahest* jms äravahetamine. Näiteks:

- Seega tuleb ennem ikka hästi läbi mõelda, mida sa tahad teha või kelleks saada.
- Arusaamatus vanematega tuli sellest, et ma ei olnud oma otsuse üle põhjalikult järgi mõelnud.

3. Liiasus, ebaõnnestunud sõnavalik või vales tähenduses kasutatud sõna.

Näiteks:

- Vähem olulisem ei olnud ka see ...
- Majanduse kasvu oli tollal võimatu ette prognoosida.
- Neis riikides on häftitasustatud palgad.

4. Sõnakordused. Näiteks:

- Rahvas teostab oma võimu rahva poolt valitud esindajate kaudu. Rahval on sõna- ja mõttevabadus.
- Eriti raskeks teebki iseenda ja oma osa leidmine sellest tervikust see, et meid ümbritseb palju halba. Kuigi see on vähem tähtis, kui kõik muu, ei saa seda vältida.

5. Kantseliidi, aga ka moesõnade ja -väljenditega liialdamine (nt antud, tänasel päeval, osapool, paika panema, üldjuhul, praktiliselt jt). Näiteks:

- Hetkel on seda märgata teatud isiku populismiga.

6. Modaalsõnadega liialdamine: *just*, *justkui*, *suhteliselt*, *oluliselt*, *tegelikult*, *praktiliselt*, *üpriski*, *üsna* jt. Näiteks:

- Demokraatlik valitsemisviis on kehtinud oluliselt kauem ja on end üpriski hästi õigustanud.
- „Kollaste“ ajalehtede toimetajatel on justkui tavaks, tungida inimeste eraellu ning lahata seda privaatsel tasandil.

Vormivalikuvead ja morfosüntaktilised eksimused

1. Otstarbe või vahendi tähenduses kasutatud kaassõna läbi. Näiteks:

- Läbi kunsti tunnetasid inimesed jumala hiilgust juba antiikajal.
- Maailm avardub inimesteni läbi kirjanduse.

2. Loogilise mitmuse kasutamine ainsuse asemel. Näiteks:

- Sellise elukutse valinud inimene peab arvestama, et vääritikäitumisi rahvas andeks ei anna.

3. Liialdamine poolt-tarindiga. Näiteks:

- Kõik need vead on kahjuks tehtud minu enda poolt.
- Meenuvad vanaisa poolt kaasa antud õpetussõnad ...

4. Eksimused morfoloogiliste vormide kasutuses, nt ajavormide ühtsuse rikkumine või ainsuse ja mitmuse läbisegi kasutamine ühe lause või lõigu piires. Näiteks:

- Selles tuntud teoses ei sallinud köster õpilasi. Ometi peab ta nad välja kannatama.
- Kõikide inimeste saatused on erinevad ning igaüks saab seda ka ise kujundada.
- Igale inimesele on antud elada meie maailmas võrdsetena koos teistega.

5. saama-tulevik (aktiivse tegevuse puhul). Näiteks:

- Ta saab hästi hoolitsema oma pere eest.
- Pärast seda saavad olukorrad arenema suurriikidele meelepärases suunas.

Lausestusvead

1. Seoseta laused või nõrk seos lausete vahel. Näiteks:

- Kunst kingib meile õnne, elutarkust ning armastust millegi vastu ja see miski täiendab meie elu niivõrd, et me suudame elus edasi minna. „Kõige aeglasem inimene, kes ei kaota eesmärki silmist, liigub kiiremini kui see, kes hulgub sihita ringi.” (G. E. Lessing) Meil kõigil peab olema eesmärk, et kuhugi püüelda ja jõuda.

2. Loogikavead lausestuses. Näiteks:

- Käest-kätte levivad edasi ka muud mõtted.
- Kirjameeste kirjutistest sünnivad väga head teosed, mis määravad ka paljude kirjanike saatuse.
- Mina arvan, et hirmud on väga elutruud ja isegi vajalikud asjad.

3. Sõnajärjeeksimused – neutraalses väitlauseis öeldis lause lõpus vms. Näiteks:

- Tihti oma tahtmise saavutamiseks aetakse kindlat jonnini ning tulemused ei pruugi olla sellised nagu me sooviksime.
- Seeläbi vanamees ilmselt teistele rõõmu teha lootis.
- Tuleb hakata oma hirmudele vastu, nendest üritada võitu saada.

4. Nn hakitud stiil. Näiteks:

- Eesti keel ja kultuur on üpriski noored. Sellest hoolimata väga tõsiselt arvestatavad.
- Praegu võib käsi määrimata, ühe ainsa nupule vajutamisega maapealt pühkida linnu, isegi terveid riike. Mis hävitab paljude elutöö.
- Kui laps võib teisele lapsele öelda, mida ta temast arvab ja mis talle ei meeldi. Täiskasvanu eas ei ole kombeks, sest pole viisakas. Isegi kui tegelikult mõtleb inimesest vaid halba.

5. Nn sina-stiil, mis on omane jutustavale tekstile ega sobi sellisena arutlevasse kirjandisse. Näiteks:

- Seitse aastat tagasi oli kõva sõna kui sa suhtlesid jututubade kaudu.

6. Kujunditega liialdamine, sobimatute kujundite kasutamine, ilukõnelisus, mis varjab mõtte. Näiteks:

- Nii, nagu viis sinine vesi meilt sõjaaastail kirjanikke naaberaladele, toob ta praegu asemele rikkaid turiste, kelle südamed on eestlaste elu ja kultuuri tutvustajad mujal maailmas.

– Kord elu jooksul võib see maagiline tunne meid jalult niita.

7. Nominaalstiiliga liialdamine. Näiteks:

– Enesekindlus on abistav tegur eesmärkide saavutamisel tekkivate probleemide lahendamiseks.

8. Kokkukuuluvate fraaside eraldamine kõrvallausega. Näiteks:

– Seoses uute meetodite, mis olid efektiivsemad, kasutuselevõtuga suurenes töö tootlikkus.

– Miks peab naerma inimesele kõige kaunimate tunnete ja mõtete, mis on teada vaid asjaosalistele, üle?

9. Asesõnaga väljendatud viitesuhe, mis jääb ebamääraseks või tekitab väärseose. Näiteks:

– Siiski on igal hirmul alge. See võib saada alguse väga varakult.

– Suurem osa tähelepanust on pööratud sellele, mida võib silmaga näha, kuid kui mõtlema hakata, ei olegi need sugugi tähtsad.

– Eneseteostus ja selle hind – kõik neid mõjutavad tegurid. See võib-olla, kas naise ilu probleemid ja sellega kaasnevad väärted, või üldsegi nendega seonduvad kõik võimalikud probleemid.

10. Sõltumus- e reksioonivead

– Kõik peavad tähtsaks oma maailmavaateid ning teevad otsuseid elus toetudes nendest.

– Olukord sarnanes väga sõjaaelsele ajale.

– Maailmavaated mõjutavad meie käitumist teistesse inimestesse ja meie igapäevaseid tegemisi.

11. Väljajätud. Näiteks:

– Seal ei pea, ega tohigi meeste arvates naised tööd teha.

– Kas ainuüksi ühest mehest piisab ja sõltub Eesti püsimine?

– Tema silmaring on avar ja teab, mis maailmas aset leiab.

12. Arutlusse sobimatu emotsionaalsus, hinnangulisus ja üleskutsete esitamine. Näiteks:

– Miks raisata oma aega tühja-tähja peale? Parem leia endale oma huvid ja oma tee, kuidas elada!

– Mõelda vaid, kui poleks hirne, kui ei peaks mitte millegi pärast kartma.

13. Liigsõnalisus. Näiteks:

– Alati on ka kindlasti neid, kes arvavad üldse midagi kolmandat või jäävad neutraalseks. Eks see ole iga inimese oma arvamus, aga iga laps peaks oskama enda eest välja astuda, kes siis vähemal määral ja kes suuremal määral.

– Kui seda teemat hakata käsitlema, tuleb kahjuks päevavalgele rohkem ainult sallimatus. Tuleb aga ka rõhuda sellele, et ühiskonnas leidub ka väga palju sallivaid ja häid inimesi.